

vanost šolanja v kategoriji državljanstva bi potemtakem bilo mogoče govoriti o dokončni definiciji državljske vzgoje samo v primeru, če bi bilo mogoče skonstruirati enotno in končno veljavno definicijo šole nasploh. Kljub posameznim poskusom izdelave takih definicij šole in njenega smisla, ki so »uspele« samo v strogo vzeto ideološkem kontekstu, je definicijska odprtost državljske vzgoje torej jasen indikator nemožnosti dokončnega dogovora o »najbolj pravi šoli« in konsenza o njenem smislu. Na drugi strani pa je, kot smo zgoraj že namignili, državljska vzgoja domnevni odgovor na dileme, ki jih prinašajo družbene spremembe.

Zahodne in »nove demokracije«

Na preseku med pozitivnim sociološkim diskurzom in legalističnim ter politološko obarvanim diskurzom bi lahko govorili o sistemsko pogojeni vlogi in funkcijah šole ali vzgoje in izobraževanja. Tovrstni diskurz, ki se kaže kot racionalen, ki je hkrati produktiven v tem smislu, da omogoča artikulacijo in formuliranje bodisi točk konsenza bodisi spornih točk, pravzaprav ponazarja instanco, na kateri gre za obvladovanje družbenih razmerij. Na mesto te instance se lahko umesti z monistično ideologijo podprto gospodstvo, lahko pa tudi mehanizmi demokratičnega odločanja. Na kratko bi lahko rekli, da se v tej determinirajoči instanci niti prva niti druga inačica ne moreta realizirati v čisti obliki. Preprosto povedano gre za poobčeno resnico modernističnih družb, po katerih ni mogoča takšna diktatura, ki bi povsem izkoreninila težnje k demokraciji niti ne takšna demokracija, ki bi povsem izkoreninila težnje k diktaturi, ali h kakršnikoli še monopolizaciji oblasti. Pustimo konceptualne probleme, ki se nakazujejo od tu naprej ob strani, in povzemimo sintezno ugotovitev Francis Fukuyame, ki je ob zgodovinskem padcu berlinskega zidu z optimizmom, ki je pri mnogih bralcih zbudil skepso, ugotovil, da je svetovna zgodovina dosegla točko univerzalnosti, na kateri si ni mogoče več misliti alternative liberalni demokraciji.² Ta diagnoza »stanja svetovne zgodovine«, ki jo je kot kategorijo Fukuyama izrecno povzel po Heglu (pravzaprav po Kojevovi interpretaciji Hegla) je kajpak sploh postala možna spričo *dogajanj*, v katerih je propadla politična alternativa zahodni demokraciji in ekonomska alternativa kapitalizmu. Ali so ta *dogajanja* – namreč razpad socializma (s hkratnim umikom z oblasti vrste diktatur predvsem v Latinski Ameriki) – ustrezen nadomestek konceptov, ki bi prepričljivo utemeljili realiteto pojma univerzalne zgodovine, je seveda stvar razprave, ki se je mi tu ne bomo podrobneje lotili.

² Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man*, Harmondsworth 1992.